

Gerede Nüfus Defteri 1840, Mehmet Süme (Ed.), Abant İzzet Baysal Üniversitesi Bolu Halk Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, C. I-II, Bolu 2015.

AYTEN GÜRSOY*

Geçtiğimiz yıl E-Devlet kapısı üzerinden açılan “Alt-Üst Nüfus Sorgulama” hizmeti, insanların 1831 yılında Osmanlı Devlet’inde yapılan ilk nüfus sayımı ile kayda geçirilen atalarını öğrenme imkânı sunmuştur. Bu sorgulama sistemine vatandaşlar yoğun ilgi göstermişler ve yaklaşık bir hafta gibi bir süre sorgulama ekranı hizmet verememiştir. Yazımıza konu olan Mehmet Süme editörlüğünde hazırlanan *Gerede Nüfus Defteri*, mezkûr sorgulama sistemi açılmadan önce Boluluların kendi soyundan gelenleri öğrenmek için başvurdukları kayıtların transkripsiyonu (Osmanlı Türkçesinden günümüz Türkçesine çeviri) üzerinedir.

* Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, aytengursoy2@gmail.com

Eser iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Gerede'nin idari yapısı, nüfusu, sosyal ve iktisadi yapısı ele alınmış, ikinci bölümde ise araştırmaya konu olan 1840 yılı nüfus defterinin transkripsiyonuna yer verilmiştir.¹ Adı geçen nüfus defteri Bolu-Gerede ilçesine bağlı bulunan köy, mahalle ve divanların nüfus kayıtlarını içermektedir. Defterde kayıt altına alınan bilgiler; sayımın yapıldığı yerde kaç hanenin olduğu, kaç kişinin bulunduğu, kişinin adı, lakabı, mesleği, boyu, sakal şekli ve yaşından oluşmaktadır. Ayrıca kişilerin oğulları, köylerin muhtarları ve imamları da belirtilmiştir. Bu bilgilerden yola çıkarak Gerede'nin idari yapısı, demografisi, iktisadi yapısı, meslek grupları, doğum ve ölüm oranları hakkında bilgilere ulaşılabilir. Böylelikle Gerede'nin 19. yüzyıldaki tarihi, kültürü ve sosyo-ekonomik yapısı hakkında çıkarımlarda bulunulabilir. Defterde unvan ve lakapların kaydedilmesiyle kişilerin geçmiş yakınlarını tespit etme imkânı da vardır. Çalışma bu açıdan kıymetlidir. Ayrıca eser ana kaynak niteliğindedir ve Gerede'nin tarihi ve kültürü üzerine yapılacak çalışmalar adına mühim bilgiler içermektedir.

Eser de 1840 yılında Gerede'nin, Bolu sancağına bağlı bir kaza olduğu ve mezkûr tarihte 5 merkez mahalle, 5 merkeze bağlı köy, 22 divan ve 69 divanlara bağlı köylerden oluştuğu ifade edilmiştir. Bu mahalle, divan ve köylerin isimleri tablolar ile gösterilmiştir. Bu dönemde yukarıda zikredilen idari bölgelerden, muhtarların sorumlu olduğundan bahsedilmiş ve muhtarların görevleri, nasıl seçildikleri gibi meseleler anlatılmıştır. Muhtarların dış görünüşleri, isimleri, yaşları ve lakapları tablo ile gösterilmiştir (Örneğin; Gökçeler Divanı, orta boylu, kır sakallı Hasan bin Ali, yaş 52). İmamın köydeki yeri ve görevleri hakkında kısaca bilgi verildikten sonra bu dönemde kayıt altına alınan imamların bilgilerine yer verilmiştir (Örneğin; Orta mahalle, kısa boylu, kırca sakallı, Veli Efendi bin Ahmed, Yeni Camii İmamı, yaş 50).

1840 yılı Gerede Nüfus Defterine göre Gerede'de toplam 1890 hane, 6455 erkek nüfus vardır ve tahmini 12910 kişi yaşamaktadır.² Tahmini

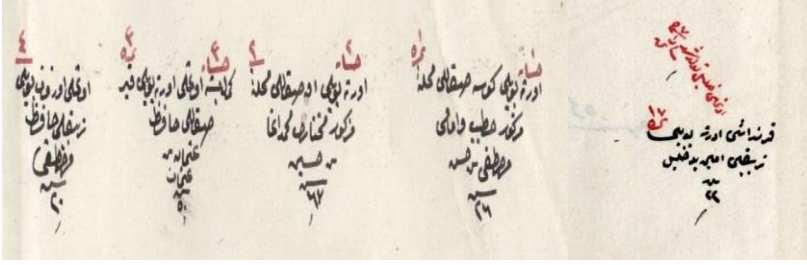
¹ 1840 yılı Gerede nüfus defteri, Başbakanlık Osmanlı Arşivinde 707 ve 708 numaralı nüfus defterleri fonunda bulunmaktadır. Mehmet Süme, (Ed.), *Gerede Nüfus Defteri 1840*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Bolu Halk Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, C. I, Bolu 2015, s. 12.

² Süme, *Gerede Nüfus Defteri*, s. 22

toplam nüfus sadece erkek nüfus sayıma tabii tutulduğu için bir o kadar da kadının nüfusun olacağı bilgisi üzerinden hesaplanmıştır. Eser de nüfus sayım sonuçlarıyla ilgili bilgiler tablo halinde verilmiştir. Tablo; köyün ismi, köydeki hane sayısı, erkek nüfus ve tahmini toplam nüfus bilgilerinden oluşmaktadır (Örneğin; Salur köyü, hane sayısı 34, erkek nüfus 94, tahmini toplam nüfus 94x2:188). Sayım sonucunda ulaşılan veriler üzerinden 1840 yılındaki Gerede'nin sosyal yapısı hakkında bilgi verilmiştir. Dönemin aile yapısı, şahıs isimleri, kişilerin kullandığı unvan ve lakaplar hakkında bir değerlendirme yapılmıştır. Gerede'nin geniş ailelerden oluştuğu, aile bağlarının güçlü olduğu, Mehmed, Ahmed, Mustafa, Ali, Hasan, Hüseyin gibi isimlerin yaygın olarak kullanıldığından söz edilmiş ve kullanılan unvan ve lakaplar mahallere göre tasnif edilerek verilmiştir. İmamlar, Yaylacıoğlu, Hacıvelioğlu, Kethüdaoğlu, Çobanoğlu, Yabanabadlı, Kiroğlu, Köseoğlu, Battaloğlu ve sair gibi birçok lakap zikredilmiştir.

Nüfus defterinde kayıt altına alınan meslekler üzerinden Gerede'nin iktisadi yapısı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Burada 1840 yılında Gerede'de icra edilen meslekler ve kaç kişinin bu meslek grubunda çalıştığına yer verilmiştir. Tabloya göre sırasıyla en çok icra edilen meslekler şunlardır; Debbağ (111), Rençber (41), Tarakçı (29), Attar (22), Kalaycı (16), Demirci (16), Ekmekçi (15), Kasap (14), Saraç (13) ve Manav (13). Yazar, meslek grupları arasında en fazla icra edilenin debbağcılık olduğunu ve Gerede'nin dericilik ile ön plana çıktığını, bıçakçılık ve tarakçılık mesleklerinin de yaygın olduğunu belirtmiştir. Ayrıca 1640 tarihinde Gerede'den geçen Evliya Çelebi'nin (ö. 1096/1685) Gerede'deki mesleklere dair "...Gerede bıçakçısı ve debbağı gayet çoktur ki, Gerede gönü ve sahtiyanı ile meşhurdur..." sözüne de yer verilmiştir.³ Daha sonra 1840 Gerede Nüfus Defterinin metin ve transkripsiyonu okuyucuya sunulmuştur. Defterde; hane sayısı, kişi numarası, kişinin fiziki özellikleri (boyu, sakalı ve sair), lakabı, adı ve yaşı kaydedilmiştir. Örneğin; Kâbiller mahallesinde meskûn olan bir ailenin kaydı şu şekilde tutulmuştur:

³ Süme, *Gerede Nüfus Defteri*, s. 30-31.

Hane: 1, Numara: 1, Orta boylu, köse sakallı, mahalle-i mezkûr Hatib ve İmamı Mustafa b. Hasan, yaşı 26.

Hane: 2, Numara: 2, Orta boylu, ak sakallı, mahalle-i mezkûr muhtarı Mehmed Ağa bin Hüseyin, yaşı 67.

Hane:3, Numara: 3, Kemalbeşeoglu, orta boylu, kır sakallı, Hafız Osman bin Osman, yaşı 50.

Numara:4, Oğlu uzun boylu, ter bıyıklı Hafız Mustafa, yaşı 20.⁴

Eserin ikinci cildinde yer alan 708 numaralı nüfus defterinde, nüfus yoklamalarında ölen kimseler tespit edilmiş ve bunların üzerlerine kırmızı renkle fevt yazılmıştır. Ayrıca yeni doğumlar, askere gidenler ve sair de deftere eklenmiştir.⁵ Örneğin; Gerede'ye bağlı Kürkçüler köyünden 7. Haneye mensup bir ailenin oğlu dünyaya gelince bu kayıtlara şu şekilde eklenmiştir; kırmızı yazıda “oğlu Halil tevellüd şad fî gurre Ra. Sene (12)57” yazmaktadır, bu önceden var olan “karındaşı orta boylu ter bıyıklı Emin bin Halil, yaşı 22” yazısı üzerine eklenmiştir.⁶

⁴ Süme, *Gerede Nüfus Defteri*, s. 37.

⁵ Süme, *Gerede Nüfus Defteri*, s. 12-13.

⁶ Mehmet Süme, (Ed.), *Gerede Nüfus Defteri 1840*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Bolu Halk Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, C. II, Bolu 2015, s. 16-17.